

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของการประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ในด้านความรู้ และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

การสื่อสาร : ความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบ

โรเจอร์ (Rogers) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารในเชิงปฏิบัติว่า "การสื่อสารคือกระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร"¹ วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการสื่อสารก็คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และได้กล่าวถึงผลของการสื่อสาร 3 ประการ คือ²

1. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับสาร (Change in Receiver's knowledge)
2. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสาร (Change in Receiver's attitude)
3. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของผู้รับสาร (Change in Receiver's behavior)

1
E.M.Rogers, *Communication Strategies for Family Planning* (New York: The Free Press, 1973), p. 43.

2
Ibid. p. 49

วิลเบอร์ ชแรม (Wilbur Schramm) ได้พูดถึง การสื่อสารทำอะไรได้บ้างไว้ว่า ประโยชน์อย่างหนึ่งของการสื่อสาร คือ การสอน (instruction) ซึ่ง³ มี Outward Aspect คือการให้ความรู้ และมี inward aspect คือ การเรียนรู้

สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ในสหุทธการสื่อสารมวลชน ให้ความหมาย ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการของการติดต่อสื่อสาร หรือการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบระหว่างบุคคลสองคน หรือมากกว่านั้นขึ้นไป อาจเป็น 3 คน หรือกลุ่มย่อย (Small Group) แล้วแต่จำนวนคนที่เกี่ยวข้องในแต่ละสถานการณ์ การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ มีองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารครบถ้วน ซึ่งอาจจำแนกแจกแจงออกได้ชัดเจนนั้น ตั้งแต่ผู้สื่อสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Channel) ผู้รับสาร (Receiver) ผล (Effect) และปฏิกิริยาการสนองกลับ (Feed back)⁴

โรเจอร์ (Rogers) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของสื่อบุคคลไว้ว่า ในด้านการส่งข่าวสาร แนวโน้มเป็นแบบสองทิศทาง การสื่อเนื้อหาเป็นแบบเผชิญหน้า ปฏิกิริยาสนองตอบสูง ความสามารถในการเปิดรับสื่อสูง ความรวดเร็วต่อผู้ฟังจำนวนมาก และมีประสิทธิผลในด้านเปลี่ยนแปลงทัศนคติและข่าวสาร

รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ในลักษณะเผชิญหน้า (Face-to-Face) จัดเป็นรูปแบบที่มีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะ เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่จะยอมรับที่จะร่วมมือปฏิบัติมากที่สุด และสื่อมวลชน

3

Wilbur Schramm, *Men, Message and Media: A look at Human Communication* (New York: Harper & Row Publishers, 1973), p. 34.

4

แผนกสื่อสารมวลชนและสื่อมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สหุทธการสื่อสารมวลชน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 50-51.

จะเป็นตัวเสริมสร้างความรู้เบื้องต้น ขณะที่สื่อบุคคลเป็นตัวสำคัญมากกว่าในการ
โน้มน้าวในการเปลี่ยนทัศนคติ สามารถมีประสิทธิผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม
เช่น เพิ่มความรู้ ขณะที่การสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมาก
กว่า ซึ่งเรื่องเกี่ยวกับทัศนคตินี้ แชร์ม (Schramm) ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มว่า ถึง
แม้สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลมาก แต่สื่อมวลชนก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนทัศนคติของบุคคล
ได้ หรือถ้าได้ก็น้อยมาก หากไม่มีสื่อระหว่างบุคคลเข้าร่วมกับสื่อมวลชนด้วย และ
หากสื่อทั้งสองอย่างทำหน้าที่ควบคู่กันไป ก็สามารถที่จะเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้⁵

David K. Berlo ได้อธิบายถึงแบบจำลองกระบวนการการสื่อสารว่า
มีองค์ประกอบอยู่ 6 ประการคือ⁶

1. ผู้ส่งสาร (communication source)
2. ผู้เข้ารหัส (encoder)
3. สาร (message)
4. สื่อ (channel)
5. ผู้ถอดรหัส (decoder)
6. ผู้รับสาร (communication receiver)

ซึ่งในการสื่อสารระหว่างบุคคล ผู้ส่งสารและผู้เข้ารหัส กับผู้รับสารกับผู้
ถอดรหัสสามารถจะเป็นคนคนเดียวกันได้ จึงสามารถสรุปองค์ประกอบของกระบวนการ
การสื่อสารได้เหลือ 4 องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร ตาม
ลำดับ แบบจำลองดังกล่าวมีลักษณะดังนี้

⁵ Wilbur Schramm, *Mass Media and National Development: The Role of Information in the Developing Countries* (California: Stanford University Press, 1964), pp. 139-140.

⁶ David K. Berlo, *The Process of Communication: An Introduction to Theory and Practice* (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1960), p. 30-72.

S

M

C

R

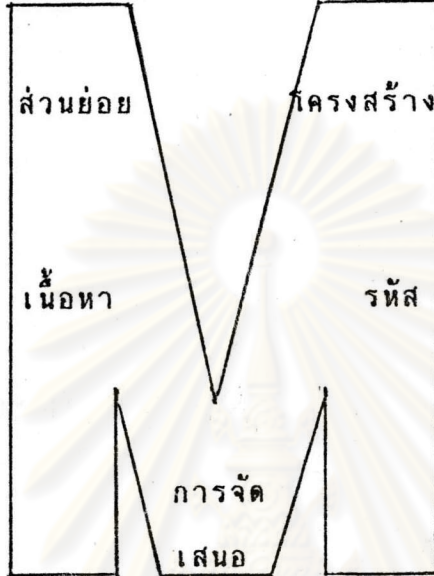
ผู้ส่งสาร

สาร

สื่อ

ผู้รับสาร

ทักษะในการสื่อสาร

การได้ยิน

ทักษะในการสื่อสาร

ทัศนคติ

การสัมผัส

ทัศนคติ

ความรู้

การเห็น

ความรู้

ระบบสังคม

การได้กลิ่น

ระบบสังคม

วัฒนธรรม

การลิ้มรส

วัฒนธรรม

แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของเบอร์โล ⁷

เบอร์โล กล่าวว่า การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้ง 4 ประการว่า จะมีประสิทธิภาพเพียงใด ซึ่งในเรื่องเกี่ยวกับสื่อ นั้นเน้นด้านประสาทรับความรู้สึก (sense mechanisms) ของมนุษย์ อันได้แก่ การเห็น (seeing) การได้ยิน (hearing) การสัมผัส (touching) การได้กลิ่น (smelling) และการลิ้มรส (tasting) เป็นสำคัญ

⁷ Ibid., P.50.

ทฤษฎีเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า

"การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือถ้ามีความรู้ ความเข้าใจดี ทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง 3 อย่างนี้มีความเชื่อมโยงต่อกัน ฉะนั้นในการที่จะให้มีการยอมรับปฏิเสธรูปใด ต้องพยายามเปลี่ยนทัศนคติเสียก่อน โดยให้ความรู้"⁸

Milton Rokeach ได้ให้ความหมายของทัศนคติว่า ทัศนคติเป็นการผสมผสานหรือจัดระเบียบของความเชื่อที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนอง ในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ⁹

ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะเป็นโดยวิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่างๆ ซึ่งข่าวสารนี้อาจจะมาจากบุคคลอื่น หรือมาจากอุปกรณ์สื่อมวลชนต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของทัศนคติด้านความรู้ หรือการรับรู้ (cognitive component) เป็นที่เชื่อกันว่าถ้าส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบด้านอื่นจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน เช่น ถ้าส่วนประกอบของทัศนคติด้านความรู้เปลี่ยนแปลง ก็จะมีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ (affective component) และส่วนประกอบด้านการปฏิบัติ (behavioral component) จะเปลี่ยนแปลงด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸ Phillip G. Zimbardo, Ebbe B. Ebberson and Christina Maslach, *Influenzing Attitude and Changing Behavior* (London: Addison-Wesley Publishing Company, 1977), pp. 49-53.

⁹ Milton Rokeach, *Beliefs, Attitudes and Values* (San Francisco: Jossey-Bass Inc., Publishers, 1970), p. 112.

แมคไกวาร์ (McGuire) ได้อธิบายขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งประกอบด้วยขั้นต่างๆ 5 ขั้น คือ การใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) การมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (yielding) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action)¹⁰

แมคไกวาร์ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ถ้ากระบวนการสื่อความหมายหรือการติดต่อข่าวสารทำให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแล้วจะเกิดกระบวนการ คือ การใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) การมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (yielding) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action) ในตัวผู้รับการที่ขั้นตอนเหล่านี้จะเกิดในบุคคลหรือไม่นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ หลายประการ เช่น ความสามารถทางสติปัญญา ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และอื่นๆ สิ่งเหล่านี้อาจมีส่วนทำให้บางขั้นตอนไม่เกิดขึ้นก็ได้

ในการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ¹¹ เราจะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่เกิดขึ้น จากการศึกษาใคร (Who) พูดอะไร (What) พูดอย่างไร (How) พูดกับใคร (to whom) แล้วเกิดอะไรขึ้น (effect)

ใคร (who)?	ก็คือ แหล่งข่าว (source)
อะไร (what)?	ก็คือ ข่าว (message)
อย่างไร (how)?	ก็คือ วิธีการส่งข่าว (channel)
ให้กับใคร (to whom)?	ก็คือ ผู้รับหรือผู้ฟัง (receiver)

¹⁰ W.J. McGuire, "Personality and Susceptibility to Social Influence," In E.F. Borgotta & W.W. Lambert (Eds.) *Handbook of Personality Theory and Research* (Chicago: Rand McNally, 1968), p. 12.

¹¹ ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติการวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 86.

ผลที่เกิด (effect) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของการใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) การมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (yielding) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action)

กลุ่มของแหล่งข่าว ข่าว วิธีการส่งข่าว และผู้รับ ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารนี้ เป็นตัวแปรอิสระ (independent variables) มีผลต่อตัวแปรตาม ซึ่งได้แก่ ความใส่ใจ ความเข้าใจ การเกิดมีสิ่งใหม่ การเก็บเอาไว้ และการกระทำ ดังนั้นกระบวนการสื่อสารจึงมีบทบาทใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างยิ่ง

การใช้สื่อผสมเพื่อการสื่อสารพัฒนา

สื่อแต่ละประเภท และสื่อมวลชนแต่ละชนิด ต่างก็สามารถถูกนำมาใช้ในการพัฒนาได้ แต่เนื่องจากสื่อต่างๆ เหล่านี้ มีขีดความสามารถที่จำกัด ดังนั้นเพื่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเป็นไปอย่างได้ผล จึงได้มีการนำเอาสื่อต่างๆ เหล่านี้มาใช้ร่วมกันเป็นสื่อผสม (multi-media or media-mix) เพื่อให้สื่อต่างๆ เหล่านี้ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน ในขณะที่สื่อชนิดหนึ่งด้อยประสิทธิภาพในด้านหนึ่ง เช่น สื่อมวลชนมีความสามารถดีกว่าสื่อบุคคลในการเผยแพร่ข่าวสารการพัฒนาไปสู่ประชาชนจำนวนมากได้รวดเร็ว ในขณะที่สื่อบุคคล เช่น พัฒนาการ ผู้นำความคิดเห็นก็มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการตัดสินใจของประชาชน

การใช้สื่อผสมเพื่อการพัฒนามีประโยชน์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ทำให้ข่าวสารการพัฒนาเผยแพร่ไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง
2. ทำให้ข่าวสารการพัฒนาได้รับความสนใจจากประชาชน
3. ทำให้มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเข้าร่วมในการพัฒนา

การใช้สื่อผสมเพื่อการพัฒนาจะทำได้ 2 ลักษณะคือ การใช้สื่อมวลชนผสม และการใช้สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจและสื่อมวลชนผสมกัน

1. การใช้สื่อมวลชนผสม

การใช้สื่อมวลชนผสมหมายถึง การใช้สื่อมวลชนหลายๆ อย่างในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในช่วงเวลาเดียวกันของโครงการพัฒนาโครงการใดโครงการหนึ่ง ดังได้กล่าวแล้วว่า สื่อมวลชนแต่ละสื่อ มีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกันไป ดังนั้นเพื่อเป็นการชดเชยข้อจำกัดของกันและกัน เพื่อให้ข่าวสารเกี่ยวกับ

การพัฒนาเข้าถึงประชาชนได้อย่างแพร่หลาย รวมทั้งเพื่อการสร้างความสนใจแก่ประชาชนด้วยการเผยแพร่ข่าวสารด้านการพัฒนาให้ปรากฏอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องกัน เราจึงสามารถทำการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในสื่อมวลชนหลายสื่อในช่วงเวลาเดียวกัน เช่น เผยแพร่ทั้งในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และภาพยนตร์พร้อมๆ กัน การกระทำเช่นนี้จะทำให้สื่อแต่ละสื่อสามารถทดแทนซึ่งกันและกันในเรื่องที่สื่อชนิดอื่นขาดความสามารถ รวมทั้งทำให้ข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาปรากฏแก่ประชาชนบ่อยๆ เพราะไม่ว่าประชาชนจะใช้สื่ออะไรก็ตาม ก็ย่อมได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งสิ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนได้รับความรู้และมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนา ซึ่งจะทำให้โอกาสที่ประชาชนจะเข้าร่วมในการพัฒนาเป็นไปได้ง่ายขึ้น

2. การใช้สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ และสื่อมวลชนผสมกัน

เนื่องจากสื่อบุคคลมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการชักจูง ในขณะที่สื่อมวลชนก็สามารถเผยแพร่ข่าวสารไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ส่วนสื่อเฉพาะกิจก็มีเนื้อหาเหมาะสมกับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นการนำสื่อทั้ง 3 ประเภทมาใช้ร่วมกัน จึงสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิผลในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาได้ เพราะสื่อทั้ง 3 สามารถส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี วิธีการใช้สื่อทั้ง 3 ประเภท ผสมกันนี้เรียกว่า การใช้ media forums เพื่อการพัฒนากระทำได้หลายรูปแบบดังต่อไปนี้

2.1 วิทยุกระจายเสียงกับสื่อบุคคล (Radio Forums)

การใช้วิทยุกระจายเสียงร่วมกับสื่อบุคคลเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ ระหว่างปี พ.ศ. 2471-2491 โดยใช้เพื่อการศึกษาผู้ใหญ่ ในช่วง 20 ปีดังกล่าวนี้ ได้มีการจัดกลุ่มผู้ฟังออกเป็น 4,000 กลุ่ม (radio listening groups) ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงเกี่ยวกับเรื่องการบริหารเมือง หลังจากฟังวิทยุกระจายเสียงแล้ว ผู้ฟังเหล่านี้จะแสดงความคิดเห็นร่วมกันในกลุ่ม

แต่การใช้วิทยุกระจายเสียงร่วมกับสื่อบุคคลที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุดก็คือ เรื่องการเกษตร (radio farm forums) ซึ่งเริ่มต้นในประเทศแคนาดา เมื่อปี พ.ศ. 2482 ซึ่งเป็นยุคที่แคนาดาประสบปัญหาผลผลิตทางการ

เกษตรตกต่ำ จากนั้นก็ได้มีการนำเอาวิธีการนี้ไปใช้ในอีกหลายประเทศ เช่น ใน ญี่ปุ่น พ.ศ.2495 อินเดีย พ.ศ.2500 ปากีสถาน และมาลี พ.ศ.2501 ในจีเรีย พ.ศ.2505 กานา มาดากัสการ์ และจอร์แดน พ.ศ.2507 คอสตาริกา บราซิล โตรโก มาลาวี และไนเจอร์ ก็ได้นำมาใช้เช่นกัน

ลักษณะของการใช้วิทยุกระจายเสียงร่วมกับสื่อบุคคลเพื่อการเกษตร มีลักษณะดังนี้ คือ จะมีเจ้าหน้าที่ดำเนินการแยกกลุ่มผู้ฟังออกเป็นกลุ่มๆ มีการเตรียมแนวและคำถาม สำหรับการแสดงความคิดเห็น และมีการกระจายเสียงรายการดังกล่าวตามกำหนดเป็นประจำ โดยผู้ฟังเหล่านี้จะมาร่วมกันฟังในสถานที่ที่เตรียมไว้ หลังจากฟังวิทยุกระจายเสียงแล้ว ก็จะมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน จากนั้นก็จะมีกรายงานผลการตัดสินใจของกลุ่ม ตลอดจนคำถามที่ต้องการให้อธิบายเพิ่มเติมส่งกลับไปยังผู้จัดรายการ คำขวัญของวิธีการแสดงความคิดเห็นเรื่อง การเกษตรของแคนาดา คือ "ฟัง แสดงความคิดเห็น ปฏิบัติ" โดยเน้นในเรื่องการแก้ปัญหาทางการเกษตร

การใช้วิทยุกระจายเสียงผสมกับการแสดงความคิดเห็นร่วมกันกระทำกันอย่างเอาจริง เอาจังมากที่สุดในอินเดีย ซึ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาท้องถิ่น โดยได้ขยายเป็นโครงการระดับชาติ ในปี พ.ศ.2502 ในอินเดียนั้นมีการแบ่งผู้ฟังออกเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละประมาณ 20 คน ผู้ฟังแต่ละกลุ่มจะมาประชุมกันสัปดาห์ละ 2 ครั้ง เพื่อฟังรายการวิทยุกระจายเสียงครั้งละครึ่งชั่วโมง ซึ่งกระจายเสียงโดยวิทยุกระจายเสียงแห่งชาติ เมื่อจบรายการก็จะมีการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มผู้ฟังแต่ละกลุ่ม โดยมีประธานของกลุ่มเป็นผู้นำการประชุม และมีเลขานุการของกลุ่ม บันทึกผลการตัดสินใจ รวมทั้งคำถามต่างๆ ของกลุ่มส่งกลับไปยังสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นประจำ

2.2 วิทยุโทรทัศน์ สื่อเฉพาะกิจกับสื่อบุคคล (Television Forums)

การใช้วิทยุโทรทัศน์ผสมกับสื่อเฉพาะกิจและสื่อบุคคลเพื่อการพัฒนา นั้น ได้ถือแนวทางตามการใช้วิทยุกระจายเสียงผสมกับสื่อบุคคล ในปี พ.ศ.

2497 ยูเนสโกได้สนับสนุนให้จัดโครงการทดลองที่เรียกว่า รายการชมรมโทรทัศน์ (teleclub program) เพื่อพัฒนาชาวฝรั่งเศส ต่อมายูเนสโกได้จัดโครงการในลักษณะนี้ขึ้นอีกในประเทศอิตาลีตอนใต้ เมื่อปี พ.ศ. 2501 โดยจัดกลุ่มผู้ชมวิทยุ-โทรทัศน์ออกเป็น 10,000 กลุ่ม ตามสถานที่ที่คนมักไปนั่งชมวิทยุโทรทัศน์เป็นกลุ่ม เช่น ตามร้านกาแฟหรือบาร์ "โรงเรียนโทรทัศน์" ("school by T.V." ซึ่งในภาษาอิตาลีเรียกว่า telescuola) ในอิตาลีซึ่งมุ่งสอนให้คนรู้หนังสืออ่านออกเขียนได้ นับได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างสูง วิธีการของโรงเรียนวิทยุโทรทัศน์ก็คือ ครูผู้สอนจะสอนนักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มหนึ่งในห้องส่งวิทยุโทรทัศน์และมีการทำแบบฝึกหัด ในขณะที่ผู้ชมวิทยุโทรทัศน์เป็นกลุ่มๆ นั้นก็จะได้รับการแจกสมุดแบบฝึกหัดให้ทำด้วย ต่างคนต่างทำในขณะที่เดียวกันก็ช่วยกันตรวจเช็คคำตอบที่ถูกต้อง รวมทั้งคนที่เก่งๆ ก็สามารถช่วยอธิบายเมื่อเพื่อนสงสัยได้

2.3 โรงเรียนวิทยุกระจายเสียงในลาตินอเมริกา (Radiophonics in Latin America)

วัตถุประสงค์ของโรงเรียนวิทยุกระจายเสียง ในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา ก็คือเพื่อสอนหนังสือ โรงเรียนวิทยุกระจายเสียงเกิดขึ้นในประเทศโคลัมเบียในปี พ.ศ. 2490 โดยการจัดตั้งของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้คนในชนบทที่ห่างไกลรู้หนังสือ วิธีการก็คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งหมู่บ้านซูทาเตนซ่า (Radio Sutatenza) จะทำการกระจายเสียงเพื่อสอนหนังสือแก่ชาวบ้านในเวลา 6.00 น. ถึง 15.00 น. สถานีจะเสนอข่าวรายการเกษตร การสอนศาสนา ตลอดจนเพลงคลาสสิกและเพลงที่กำลังเป็นที่นิยม โรงเรียนวิทยุกระจายเสียงจัดกลุ่มนักเรียน ซึ่งเป็นชาวบ้านออกเป็นกลุ่มๆ โดยการดำเนินงานของพระและเจ้าหน้าที่ของโบสถ์ในศาสนาคริสต์ ชาวบ้านแต่ละกลุ่มจะเข้าหุ้กันซื้อวิทยุกระจายเสียงเพื่อร่วมกันฟังรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงดังกล่าว แต่ละกลุ่มจะมีพี่เลี้ยงช่วยเหลือแนะนำในการเรียน และกระตุ้นให้นักเรียนมาเรียนสม่ำเสมอ ปรากฏว่ามีการจัดตั้งโรงเรียนวิทยุกระจายเสียงถึง 16,000 กลุ่ม มีนักเรียนรวม 130,000 คน ซึ่งเป็นชาวชนบทร้อยละ 90 ในจำนวนนักเรียนทั้งหมด

นั้นมีถึงร้อยละ 60 ที่ไม่รู้หนังสือมาก่อน เมื่อการสอบผ่านไปได้ 1 ปี ปรากฏว่าในบรรดาผู้ที่ไม่รู้หนังสือมาก่อนนั้นสามารถอ่านออกเขียนได้ถึงร้อยละ 64

ต่อมาศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกก็ได้เปิดโรงเรียนวิทยุกระจายเสียงขึ้นในประเทศอื่น ๆ ในลาตินอเมริกาอีกหลายประเทศ โรดส์และไพเพอร์ (Rhoads and Piper) ซึ่งได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนวิทยุกระจายเสียงในประเทศเอลซัลวาดอร์ และประเทศฮอนดูรัส พบว่า

1) นักเรียนร้อยละ 15 ของโรงเรียนวิทยุกระจายเสียงเรียนการอ่านหนังสือจากโรงเรียนวิทยุกระจายเสียง

2) นักเรียนร้อยละ 80 บอกว่าได้รับประโยชน์จากโรงเรียนวิทยุกระจายเสียงเกินคาด เพราะนอกจากจะได้ความรู้ทั่วไปแล้ว ยังได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องนวัตกรรมการเกษตรด้วย จำนวน 2 ใน 3 ของนักเรียนนำเอาข่าวสารที่ได้รับจากวิทยุกระจายเสียงไปปฏิบัติ และนักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าการที่ตนได้มาฟังวิทยุกระจายเสียงร่วมกันเป็นการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการเกษตรมากกว่าการที่จะได้มาเรียนความรู้ทั่วไป หรือมาเรียนเพื่อให้อ่านออกเขียนได้

3) ส่วนคนที่สามารถอ่านหนังสือได้เนื่องจากการเข้าโรงเรียนวิทยุกระจายเสียงนั้นบอกว่า เชื่อทุกเรื่องที่อ่าน สาเหตุที่สิ่งพิมพ์ได้รับความเชื่อถือสูง อาจจะเป็นเนื่องจากผลของความตื่นตัวที่คนเหล่านั้นสามารถอ่านหนังสือออกและเนื้อหาของศาสนา เช่น คัมภีร์ไบเบิล ที่ใช้ในการสอนศาสนา

2.4 กลุ่มศึกษาในประเทศจีน (Chinese Communist Study Groups)

พรรคคอมมิวนิสต์ของจีนได้ใช้สิ่งพิมพ์ผนวกกับการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มเป็นเครื่องมือในการฝังลัทธิการเมืองและการศึกษาของเจ้าหน้าที่ และแนวร่วมของพรรคมาตั้งแต่ต้นและนับตั้งแต่พรรคคอมมิวนิสต์เข้าปกครองประเทศจีน เมื่อปี พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการรณรงค์ "โครงการก้าวกระโดด" ("Great Leap Forward" campaign) เมื่อปี พ.ศ. 2501 พรรคคอมมิวนิสต์ก็ได้ใช้วิธีการ กลุ่มศึกษา (study groups) นี้เป็นเครื่องมือในการ

สร้างความภาคภูมิใจทางการเมืองของประชาชนต่อพรรค ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชน
เข้าร่วมในการพัฒนาประเทศ กลุ่มศึกษานี้มักจะถูกจัดให้มีขึ้นตามหน่วยปฏิบัติงานต่างๆ
เช่น ในโรงงานและสำนักงานในเมืองหรือในคอมมูนของชาวนา ประมาณร้อยละ 60
ของคนที่เป็นผู้ใหญ่เข้าร่วมในกลุ่มศึกษา เพื่ออ่านหนังสือและสิ่งพิมพ์อื่นๆ แล้วแสดง
ความคิดเห็นร่วมกันในกลุ่ม

ในกลุ่มศึกษาแต่ละกลุ่มจะมีตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ของพรรค
คอมมิวนิสต์เป็นผู้นำของกลุ่ม ผู้นำกลุ่มจะอ่านสิ่งพิมพ์หรือควบคุมการอ่านสิ่งพิมพ์ของ
สมาชิกของกลุ่ม ซึ่งมีประมาณ 5-30 คน สมาชิกของกลุ่มเป็นเพื่อนร่วมงานกัน และ
มีความคุ้นเคยกันเป็นการส่วนตัว ผู้นำของกลุ่มจะควบคุมการแสดงความคิดเห็นอย่าง
เคร่งครัด และบังคับให้สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตนออกมา
พรรคคอมมิวนิสต์ถือว่ากลุ่มศึกษาเป็นวิธีการที่สำคัญในโครงการรณรงค์เพื่อให้บรรลุ
เป้าหมายต่างๆ ของประเทศ เช่น การกำจัดแมลง การว่ายน้ํา การต่อต้านการ
ขี้ขลาด การวางแผนครอบครัวและการทำนารวม เป็นต้น

2.5 หน่วยเคลื่อนที่ (Mobile Units)

ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายได้ใช้หน่วยเคลื่อนที่ที่เป็นเครื่องมือ
ในการประชาสัมพันธ์ และในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประเทศ เช่น เกาหลีใต้
ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย เป็นต้น ในที่นี้จะขอกล่าวถึงหน่วยเคลื่อนที่เพื่อ
การพัฒนาของประเทศไทย ซึ่งหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมประชาสัมพันธ์ กรป.กลาง
และกระทรวงสาธารณสุข ได้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำเป็นตัวอย่าง

การใช้หน่วยเคลื่อนที่เพื่อการพัฒนาเกิดขึ้นในประเทศไทย เมื่อ
พ.ศ. 2477 โดยกรมประชาสัมพันธ์ ขณะนั้นเรียกว่า สำนักงานโฆษณาการ ได้จัดตั้ง
หน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการเผยแพร่ความคิดเรื่องการปกครอง
ในระบอบประชาธิปไตยให้เป็นที่เข้าใจและแพร่หลายในหมู่ประชาชน ทั้งนี้เพราะนับ
ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบ
ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้น ประชาชนยังไม่มีความรู้
ความเข้าใจในการปกครองระบอบใหม่ และในระยะนั้นการสื่อสารมวลชนยังไม่
แพร่หลาย สื่อมวลชนต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และภาพยนตร์ยังไม่

สามารถเข้าถึงประชาชนในชนบททั่วโลก สำนักงานโฆษณารจึงได้หาทางออก ด้วยการใช้นักเคลื่อนที่เข้าไปหาประชาชนโดยตรง

หน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ เป็นวิธีการนำเอาสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจผนวกเข้ากับสื่อบุคคลเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ วิธีการปฏิบัติในปัจจุบันของหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของกรมประชาสัมพันธ์คือ ใช้รถจี๊ปแลนด์โรเวอร์ 2 คัน บรรทุกเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งพระบรมฉายารัศมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอทุกพระองค์ รวมทั้งภาพยนตร์เพื่อไปแจกจ่ายและฉายให้ประชาชนในชนบทชมถึงที่ เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ประชาชนได้ทราบถึงการดำเนินงานของรัฐบาล ในขณะที่เดียวกันก็จะมีเจ้าหน้าที่จำนวน 5 คน ออกไปกับหน่วยเคลื่อนที่ด้วย หัวหน้าชุดของหน่วยเคลื่อนที่จะทำหน้าที่ในการพูดกับกลุ่มประชาชนเพื่อชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงเรื่องที่รัฐบาลต้องการจะเผยแพร่ เป็นการเผยแพร่และให้ข่าวสารนอกเหนือไปจากข่าวสารที่ปรากฏอยู่ในสื่อประเภทเอกสารสิ่งพิมพ์ และภาพยนตร์ที่หน่วยเคลื่อนที่ได้นำไปเผยแพร่

เอกสารที่ใช้เผยแพร่ มักจะเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการปกครอง การสาธารณสุขและการเกษตร ภาพยนตร์ที่ใช้เป็นภาพยนตร์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ภาพยนตร์ข่าว ภาพยนตร์สารคดีเกี่ยวกับโครงการบางโครงการที่รัฐบาลได้จัดทำ ตลอดจนภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนการสร้างสามัคคีในชาติ

ในการบรรยายของเจ้าหน้าที่นั้น เพื่อชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงวัตถุประสงค์การดำเนินงานของรัฐบาล ความปรารถนาดีของรัฐบาล ตลอดจนชักจูงใจให้ประชาชนร่วมมือในการพัฒนา และคำนึงถึงความสามัคคีและความมั่นคงของประเทศชาติ ตลอดจนการคุกคามจากภัยของคอมมิวนิสต์

นอกจากทำการเผยแพร่แล้ว หน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ก็ยังทำการตรวจสอบความคิดเห็นของประชาชนไปด้วยพร้อมกันในตัว กล่าวคือ ขณะที่มีการบรรยายสลับกับการฉายภาพยนตร์ ประชาชนได้มีโอกาสนี้จะซักถามแสดงความ

คิดเห็นเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่และการทำงานของรัฐบาล นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ยังได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบรรดาผู้นำในท้องถิ่น เพื่อที่จะได้ทราบความต้องการอุปสรรค หรือปัญหาของท้องถิ่น และเสนอรัฐบาลเพื่อทำการช่วยเหลือหรือหาทางแก้ไขต่อไป¹²

จะเห็นได้ว่าการใช้หน่วยเคลื่อนที่นั้นมีประโยชน์หลายประการ

1. สามารถทำการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) คือ ทั้งเผยแพร่และตรวจสอบความคิดเห็นของประชาชนได้ในขณะเดียวกัน

2. เป็นการใช้ทั้งสื่อมวลชน (เอกสาร ภาพยนตร์) และสื่อบุคคล (การบรรยายของเจ้าหน้าที่) ในเวลาเดียวกัน ซึ่งช่วยทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้เพราะสื่อแต่ละสื่อย่อมมีลักษณะและขีดความสามารถที่จำกัดเฉพาะตัวแตกต่างกันไป¹³ Rogers และ Svenning ได้เปรียบเทียบคุณลักษณะของสื่อบุคคลและสื่อมวลชนไว้ ดังนี้¹⁴

¹² ปรมะ สตะเวทิน, "การใช้สื่อผสมเพื่อการพัฒนา," สื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 1-8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช), หน้า 102-107.

¹³ Wilbur Schramm, *Mass Media and National Development* p. 123.

¹⁴ Everett M. Rogers and Lynne Svenning, *Modernization Among Peasants: The Impact of Communication* (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1969), p. 125.

คุณสมบัติในการสื่อสาร	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. ลักษณะของการสื่อสาร	เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way)	เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way)
2. ความรวดเร็วในการเผยแพร่ ไปสู่คนจำนวนมาก	ช้า	เร็ว
3. ความถูกต้องของข่าวสารเมื่อ เผยแพร่ไปสู่คนจำนวนมาก	ต่ำ	สูง
4. ความสามารถในการเลือก ผู้รับสาร (Receives)	สูง	ต่ำ
5. ความสามารถในการที่จะจัด การเลือกรับสารของผู้รับสาร (selectivity processes)	สูง	ต่ำ
6. โอกาสที่จะได้รับการสื่อสารกลับ (feedback)	สูง	ต่ำ
7. ประสิทธิภาพ	การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ	เพิ่มพูนความรู้

Rogers และ Svenning กล่าวว่า เมื่อใช้สื่อทั้งสองร่วมกัน เพื่อส่งเสริม
สนับสนุนซึ่งกันและกันแล้ว สื่อบุคคลและสื่อมวลชนจะเป็นพลังอันสำคัญต่อกระบวนการ
ความทันสมัย (Modernization Process) ¹⁵

สื่อต่างๆ สามารถที่จะจำแนกวิธีการได้ 4 แบบคือ

1. สื่อที่เห็นด้วยตา เช่น โปสเตอร์ เอกสารสิ่งพิมพ์ และหนังสือพิมพ์
2. สื่อที่ได้ยิน เช่น วิทยุ
3. สื่อที่เห็นและได้ยิน เช่น สไลด์ประกอบเสียง
4. สื่อบุคคล เช่น การสอนเป็นกลุ่ม สอนรายบุคคล

วิธีการ สื่อ/วัสดุ	การ ปฏิบัติ- สัมพันธ์	ประสิทธิผล						เป้าหมายการสอน			
		ลักษณะต่างๆ						ความ จริง	ชั้น ตอน ต่างๆ	แนว คิด	ทัศนคติ/ ความ คิดเห็น
		ความดึงดูด/ความน่าสนใจ									
		การคงไว้ซึ่งข่าวสาร									
แสง	สี	การ เคลื่อนไหว	การ แยกแยะ	การ เก็บ	นำมา ใช้ ใหม่						
ง. สื่อบุคคล											
-สอนกลุ่ม	3		1	3	3	2	2	2	3	3	
-สอนรายบุคคล	3		1	3	3	2	2	2	3	3	

1. ระดับคะแนน: 1 ต่ำ 2 กลาง 3 สูง

2. ระดับคะแนนประมาณจากค่าสูงสุดของการใช้สื่อหรือวิธีการใด ๆ

16

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

16

U.S. Department of Health Education and Welfare, "A Guidebook for family Planning Education," (DHEW Publication No. (HSA) 74-16002, December, 1973), p. 20.

บทบาทของเจ้าหน้าที่เผยแพร่ต่อเป้าหมายในการจูงใจ มีดังนี้

1. กระตุ้นให้สมาชิกในสังคมนั้นตระหนักถึงความจำเป็น ที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในสังคมของตน
 2. พยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกในชุมชนนั้น สร้างความเป็นกันเอง สร้างภาพพจน์ สร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ว่าเจ้าหน้าที่เผยแพร่เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ น่าเลื่อมใสก่อนที่จะลงมือถ่ายทอดหรือเผยแพร่ข่าวสาร
 3. จะต้องรู้จักชุมชนนั้น รู้จักวัฒนธรรมประเพณีของสมาชิกในชุมชนนั้น และพยายามวิจัยหาปัญหาและวิธีการแก้ไข ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของชุมชนและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนนั้นด้วย แล้วนำวิธีการแก้ไขนั้นไปแนะนำให้แก่สมาชิกในชุมชน
 4. สนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความตั้งใจจริง ในการเปลี่ยนแปลงที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้
 5. เมื่อสมาชิกในชุมชนได้ลงมือปฏิบัติในการเปลี่ยนแปลงนั้นแล้ว เจ้าหน้าที่เผยแพร่จะต้องทำหน้าที่คอยติดตาม ช่วยเหลือ สอดส่อง ให้ชาวบ้านสามารถดำเนินการได้ โดยจะต้องคอยประสานงาน ช่วยเหลือในเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ หรือแม้กระทั่งเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้ตั้งไว้
 6. เป้าหมายที่สำคัญซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการเปลี่ยนแปลงที่เจ้าหน้าที่เผยแพร่จะต้องคำนึงถึงคือ ให้อย่างไรจึงจะทำให้ชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตัวเอง พัฒนาตัวเองได้โดยที่เจ้าหน้าที่เผยแพร่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ชี้แนะตลอดเวลา
- ดังได้กล่าวมาแล้ว หน้าหลักที่สำคัญของเจ้าหน้าที่เผยแพร่คือ หน้าในการจูงใจ ในกรณีนี้มีแนวความคิดหรือทฤษฎีการจูงใจ อยู่ด้วยกัน 3 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้
1. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theories) กล่าวว่า การจูงใจจะต้องอาศัยการให้ความรู้แก่บุคคล ถ้าบุคคลนั้นได้เรียนรู้ที่ต้องการจูงใจมาก ก็มีโอกาที่จะทำให้เขาเปลี่ยนใจ เปลี่ยนความคิดได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลนั้นมีความรู้ในเรื่องนั้นน้อย โอกาสที่เขาจะยอมรับก็มีน้อย

2. ทฤษฎีการรับรู้ (Perception Theories) กล่าวว่า การจูงใจจะสามารถมีประสิทธิผลได้ต้องอาศัยการรับรู้ของผู้ที่เป็นผู้ถูกจูงใจ สามารถตีความเข้าใจถึงประโยชน์ที่จะได้รับการเปลี่ยนแปลง โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ การได้ยิน มองเห็น ได้กลิ่น ชิมรส และสัมผัสได้

3. ทฤษฎีความสมดุล (Cognitive Consistency Theories) กล่าวว่า การจูงใจจะสามารถมีประสิทธิผลได้ต่อเมื่อการเปลี่ยนแปลงนั้น สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับความต้องการของเขาได้

การสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อที่จะทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจและยอมรับในข่าวสารที่ส่งไปต้องอาศัยเทคนิคต่างๆ เช่น ความสามารถและเทคนิคการจูงใจ เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่สัมฤทธิ์ผล แต่ในบางครั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยการใช้เครื่องมือ การสื่อสารที่เป็นการพูดอย่างตรงไปตรงมาอาจทำให้ผู้รับสารมีความเบื่อหน่าย ไม่สนใจ หรือไม่เปิดรับข่าวสารได้ ซึ่งก็มีผลให้การสื่อสารนั้นๆ ล้มเหลวได้

แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ความหมายของการอนุรักษ์ (Conservation)

เกษม จันทรแก้ว กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และการให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูง ในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป หรืออีกทางความหมายหนึ่งคือเป็นการใช้ตามความต้องการและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต (Using of immediate needs and saving for future use) ¹⁷

นิวัติ เรืองพานิช กล่าวว่า การอนุรักษ์หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด ทั้งนี้ต้องสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกัน¹⁸

ทัศนีย์ ทองสว่าง กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด ประหยัด และมีประสิทธิภาพ¹⁹

วิชัย เทียนน้อย กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรให้มีประโยชน์ต่อคนส่วนมากที่สุด และมีอายุการใช้งานที่ยาวนานที่สุด²⁰

อานวย คอวนิช กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การนำออกมาใช้ประโยชน์ โดยรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมมากที่สุด²¹

อัลเลน กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนให้มากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้จะต้องสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด²²

¹⁸ นิวัติ เรืองพานิช, การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชาตการพิมพ์, 2528), หน้า 14.

¹⁹ ทัศนีย์ ทองสว่าง และนที ทองสว่าง, การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษรการพิมพ์, 2523), หน้า 165.

²⁰ วิชัย เทียนน้อย, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา, ม.ป.ป.), หน้า 2.

²¹ อานวย คอวนิช "สถานการณ์ป่าไม้ในปัจจุบันกับการอนุรักษ์," องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ 2 (มกราคม - มีนาคม 2530): 21.

²² Allen, S.W. *Conserving Natural Resource* 2nd ed. (New York: McGraw-Hill Book Company, 1959), P.3.

จากการพิจารณาจำกัดความของการอนุรักษ์ พอสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ คือยุทธวิธีการใช้ทรัพยากรด้วยความฉลาดและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ให้มากที่สุด และพยายามที่จะใช้ทรัพยากรนั้นให้มีอายุยืนยาวที่สุด โดยให้มีการสูญเสียทรัพยากรน้อยที่สุด

ความหมายของทรัพยากรป่าไม้

ประธาน ประดิษฐ์พงษ์²³ กล่าวว่า

ป่าไม้ (forest) คือ ประชาคมของพืช อันประกอบด้วยพื้นดินผืนหนึ่งที่มีเนื้อที่ กว้างขวาง มีต้นไม้ (trees) และพรรณพฤกษชาติอื่นๆ ขึ้นปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่นตามสมควร โดยปกติจะมีสัตว์อาศัยอยู่ด้วย และในบางครั้งอาจมีทุ่งหญ้า ธรรมชาติสลับปะปนอยู่บ้าง...

ทิวา สรรพกิจ ได้ให้ความหมายของทรัพยากรป่าไม้ (forest resources) ว่า หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมของป่าทุกชนิด ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่มีชีวิต หรือไม่มีชีวิตก็ตาม²⁴

ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ กรมป่าไม้²⁵ กล่าวว่า

...ความหมายของป่าไม้นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นที่รวมของสิ่งที่มีชีวิตอันมีต้นไม้ เป็นพืชสำคัญทางเศรษฐกิจและชีววิทยา สิ่งที่จะกำหนดลงไปว่าบริเวณใดเป็น

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²³ ประธาน ประดิษฐ์พงษ์ "ความรู้รอบพื้นฐานแห่งวิชาการป่าไม้," วนศาสตร์ 111 (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526), หน้า 3.

²⁴ ทิวา สรรพกิจ, การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดพันธ์พิบูลย์, 2528), หน้า 1.

²⁵ ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ กรมป่าไม้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (อัสสาเนา).

ป่าไผ่นั้น ก็ต้องมีปริมาณต้นไผ่หนาแน่นเพียงพอ และมีพื้นที่กว้างขวางพอที่จะ
มีอิทธิพลต่อดินฟ้าอากาศในท้องถิ่น และทางนิเวศน์วิทยาแตกต่างจากพื้นดิน
ภายนอกโดยทั่วไป พื้นที่ที่เป็นป่าไผ่อาจจะจัดเพื่อสำหรับผลิตไม้หรือการรักษา
ต้นน้ำลำธารหรือเป็นสถานที่พักผ่อนตามธรรมชาติก็ได้...

กฎหมายป่าไม้แยกศัพท์คำว่า "ป่าไม้" ออกเป็น "ป่า" และ "ไม้"

"ป่า" หมายถึง พื้นที่ที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน "ไม้" หมายถึง ไม้ทุก
ชนิดที่เป็นต้นเป็นกอและ เป็นเถา ซึ่งเมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วก็มีความหมายสอดคล้อง
กับความเข้าใจโดยทั่วไป ที่ว่าป่าไม้คือที่ดินที่มีไม้ชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่หนาแน่นติดต่อกัน
เป็นผืนใหญ่ในแง่ของนิเวศน์วิทยา ป่าไม้เป็นถิ่นอาศัยอย่างหนึ่งซึ่งแตกต่างไปจาก
ทุ่งหญ้าและทะเลทราย ²⁶

แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดผลนั้น มีแนวคิดการอนุรักษ์ทั้ง
10 ประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ ²⁷

1. ในการที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้
ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะให้ต่อมนุษย์ทุกมุม กล่าวคือต้องมีความรู้ในการ
รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อม และจะให้ประโยชน์และโทษต่อมนุษย์
ซึ่งอยู่ในแต่ละสิ่งแวดล้อมนั้นๆ อย่างน้อยต้องคำนึงถึงการสูญเสียเปล่า อันอาจจะ
เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

²⁷ ประสพสุข ตีอิษฐ์, "การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในภาคเหนือ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531), หน้า 44-46.

2. รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและหายากด้วยความระมัดระวัง พร้อมทั้งประโยชน์และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูนทั้งด้านกายภาพและ เศรษฐกิจ เท่าที่จะทำได้ รวมทั้งที่จะต้องตระหนักเสมอว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป จะไม่เป็นการปลอดภัยต่อสภาวะแวดล้อม

3. ต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้นั้น โดยให้มีอัตราการผลิต (เพิ่มพูน) เท่ากับอัตราการใช้หรืออัตราเกิด เท่ากับอัตราตายเป็นอย่างน้อย

4. ประชากรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประมาณอัตราการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของพลเมืองตลอดเวลา โดยเฉพาะพิจารณาจากความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ

5. หาทางปรับปรุงวิธีการใหม่ ๆ ในการที่จะผลิตและการใช้ทรัพยากร อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งพยายามค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ประชากรได้ใช้อย่างเพียงพอ

6. ให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อเข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาความสมดุลตามธรรมชาติ ซึ่งจะต้องการทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี การให้การศึกษา อาจเป็นทั้งในและนอกโรงเรียน และเหมาะสมกับสภาวะแก่บุคคลเฉพาะถิ่น วัย และคุณวุฒิ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจในหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

7. การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้จะต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามกาลเทศะ (Time and Space)

8. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

9. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรม หรือสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้นๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก

10. ไม่มีโอกาสอนุรักษ์ชาติที่จะประสบผลสำเร็จ นอกเสียจากผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้นๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุกๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลายด้านในเวลาเดียวกันด้วย

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ทดแทนได้หรือรักษาไว้ได้ (Replaceable and maintainable natural resources) ทั้งนี้เพราะป่าไม้สามารถขึ้นทดแทนโดยธรรมชาติหรือการปลูกให้เป็นป่าขึ้นใหม่ได้ ถ้าหากได้มีการจัดการป่าไม้อย่างถูกต้องตามหลักวิชา

การดำเนินงานในด้านการอนุรักษ์นี้มีความจำเป็นมากขึ้นทุกวัน เนื่องจากป่าไม้ของประเทศไทยอยู่ในเขตวิกฤติ กล่าวคือ มีพื้นที่ป่าไม้เพียงร้อยละ 29.5 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ ซึ่งตามหลักวิชาการแล้ว ควรจะมีพื้นที่ป่าไม้อย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ²⁸ ซึ่งนักวิชาการหลายท่าน เช่น ศาสตราจารย์ ดร. เกษม จันทรแก้ว ศาสตราจารย์ อำนวย คอวนิช ต่างก็มีความเห็นตรงกัน ดังนั้นจึงควรที่จะรีบแก้ไขปรับปรุงให้ป่าไม้กลับสู่สภาพดียิ่งขึ้น โดยพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้²⁹

1. ควรกำหนดบริเวณป่าไม้ที่จัดไว้เพื่อเป็นต้นน้ำลำธารไว้แน่นอนแล้ว เข้าดำเนินการควบคุมป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายมากขึ้นจากที่เป็นอยู่

²⁸ สุรพล สุตารา, "อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมกับการจัดผังเมือง," สำนักผังเมือง (ฉบับที่ 45/2528), หน้า 20.

²⁹ นิวัติ เรืองพานิช, การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชาติการพิมพ์, 2528), หน้า 17-18.

2. ควรกำหนดขอบเขตที่ย่อมให้ เป็นแหล่งทำกินของชาวเขา โดยการควบคุมไม้ให้มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานและทำไร่เลื่อนลอย แล้วพยายามส่งเสริมช่วยเหลือให้ปลูกพืชต่างๆ ที่เป็นไม้ยืนต้น

3. ในบริเวณป่าที่ถูกแผ้วถาง รกร้างว่างเปล่า หรือปราศจากพืชคลุมดิน ก็ควรจะปลูกสร้างป่าหรือพืชคลุมดินขึ้น เพื่อป้องกันการกัดชะของน้ำฝน ชนิดไม้ที่ปลูกควรเป็นไม้โตเร็ว มีการคายน้ำน้อย สามารถยึดดินและปกคลุมให้ดินมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ

4. ป้องกันการเกิดไฟป่า ไฟป่า นับเป็นปัจจัยที่ทำลายแผนการปลูกสร้างสวนป่าและพืชคลุมดินอย่างร้ายแรงที่สุด จึงควรพิจารณาหามาตรการอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งมีกำลังพนักงานเจ้าหน้าที่คอยตรวจตรามิให้เกิดไฟป่า หรือช่วยลดอัตราการเกิดไฟป่าให้ลดน้อยลง

5. บริเวณสภาพภูมิประเทศมีความลาดชันมาก และดินในสภาพที่ไม่คงทน ควรจะห้ามการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอื่น นอกจากปลูกป่าและพืชคลุมดินเท่านั้น

6. บางพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการก่อสร้างทางด้านวิศวกรรมเข้าช่วยควบคู่กับการปลูกป่า เช่น อาจต้องทำการปรับพื้นที่ตามลาดเขา หรือสร้างฝายกั้นน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำและตะกอนไม้ให้ไหลรุนแรง จนเป็นอันตรายต่อพื้นที่การเกษตรอื่น ๆ ที่อยู่ตอนล่าง

7. ควรมีการป้องกันการพังทลายของดินตามริมฝั่งน้ำ และเนื่องจากการทำถนน เพราะว่าการตกตะกอนในลำน้ำทั่วไป ลักษณะนี้เกิดจากสาเหตุดังกล่าวไม่น้อยกว่าการทำไร่เลื่อนลอยบริเวณต้นน้ำเลย

8. ควรจะได้ให้การศึกษอบรมและเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในทุกระดับให้ทราบถึงประโยชน์ คุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งเป็นปัจจัยเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยเกี่ยวกับหน่วยเคลื่อนที่

เนื่องจากการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ในการให้ความรู้และทัศนคติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ยังไม่มีผู้ทำการวิจัย จึงขอกล่าวถึงแต่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประมะ สตะเวทิน ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของรัฐบาลไทย กล่าวว่ากรณีที่เจ้าหน้าที่ของหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ได้พบปะกับผู้นำของหมู่บ้าน โดยเฉพาะก็ยังเป็นเครื่องช่วยให้สามารถชี้ผู้นำเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข่าวสารอื่นๆ ไปสู่ประชาชนได้ตามหลักการกระจายข่าวสารสองขั้นตอน นอกจากนั้นผู้นำเหล่านี้ก็ยังสามารถทำหน้าที่ในการชักจูงใจประชาชนได้ต่อไปอีกด้วย โดยอาศัยความคุ้นเคยกับประชาชนในหมู่บ้านของตน และการสื่อสารระหว่างบุคคล อันจะทำให้ประชาชนเห็นคล้อยตามได้ง่ายขึ้น³⁰

2. งานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของสื่อ

สาธารณรัฐประชาชนจีน ภายหลังจากที่ได้มีการปฏิวัติโดยประชาชนแล้ว ได้มีการกระจายอำนาจความรับผิดชอบในการพัฒนาไปยังชุมชนท้องถิ่นอย่างเต็มที่³¹

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁰ ประมะ สตะเวทิน, "หน่วยเคลื่อนที่: รูปหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลไทย...", นิเทศสาร 7 (กันยายน 2521): 79.

³¹ Wilbur Schramm, Godwin C. Chu, and Frederick T.C. Yu, "China's Experience with Development Communication," in *Communication and Change in Developing Countries*, eds. Wilbur Schramm and Daniel Lerner (Honolulu: East West Center Press, 1967), p. 140.

จีนคอมมิวนิสต์ได้จัดระบบการกระจายเสียงวิทยุของประเทศไว้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น สำหรับการกระจายเสียงในระดับท้องถิ่นใช้การกระจายเสียงตามสายเป็นหลัก และสามารถกระจายข่าวสารที่ต้องการไปสู่ประชาชนได้ทุกหัวระแหงของประเทศ ทั้งนี้เครื่องรับวิทยุตามระบบการกระจายเสียงตามสายจะติดตั้งอยู่ทั่วไปตามสถานที่สาธารณะต่างๆ เช่น โรงงาน เมืองแร่ ในไร่ นา ฯลฯ ลักษณะของการฟังวิทยุตามระบบนี้จึงเป็นไปในลักษณะที่มีคนฟังเป็นกลุ่ม (Collective Listening) นอกจากนี้ยังมีการกระจายเสียงตามสายเข้าช่วยในกลุ่มเพื่อการศึกษาด้วย โดยการเสนอเรื่องราวหรือประเด็นบางประเด็นแล้วให้สมาชิกในกลุ่มเพื่อการศึกษาได้อภิปรายกัน³²

สาธารณรัฐประชาชนจีนถือได้ว่าเป็นตัวอย่างอันหนึ่งของการนำเอาสื่อสารมวลชนเข้ามามีใช้ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนที่เอื้ออำนวยการพัฒนาประเทศ แต่มีข้อน่าสังเกตอยู่ประการหนึ่งว่าประสิทธิภาพในการจูงใจมวลชนของสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของสื่อมวลชน หรือขึ้นอยู่กับการผูกขาดเนื้อหาของสื่อมวลชนโดยพรรคคอมมิวนิสต์มากนัก แต่ผลสำเร็จในการจูงใจมวลชนของสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการรวมสื่อมวลชนและสื่อระหว่างบุคคลเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ³³ สิ่งหนึ่งที่ช่วยให้พรรคคอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการเข้าถึงประชาชนในเขตชนบทที่เคยอยู่อย่างโดดเดี่ยวและมีแต่ความเลื่อมซาทางการเมืองก็คือ ระบบส่งเสียงตามสายในท้องถิ่นนั่นเอง³⁴

³² ปรมะ สตะเวทิน, นิเทศศาสตร์กับสังคม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2524), หน้า 79.

³³ เสถียร เขยประทับ, "ระบบการสื่อสารในสาธารณรัฐประชาชนจีน," นิเทศสาร 8 (สิงหาคม 2522), หน้า 24.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

เวทย์ ธโนปทัช ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบการเปิดรับสื่อมวลชน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท พบว่า ลักษณะแบบแผนของการสื่อสารในชนบทเป็นไปในรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) เป็นส่วนใหญ่³⁵

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี ซึ่งได้ทำการศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน กล่าวว่า การให้ความรู้โดยผ่านสื่อมวลชนอย่างเดียวนั้น มักจะไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากสารที่ส่งผ่านสื่อมวลชนไปนั้นจะไปถึงมวลชนเพียงส่วนน้อย ชนบางกลุ่มไม่อาจจะเปิดรับสื่อมวลชนได้ เช่น ไม่อาจเสียค่าใช้จ่ายในการใช้สื่อต่างๆ อ่านหนังสือไม่ออก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างกันระหว่างแหล่งสารและผู้รับสาร ทำให้การสื่อสารไม่สะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษาแก่ผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่า ป.4 และมีรายได้น้อยมาก โดยอาศัยสื่อมวลชนอาจไม่ได้ผลเต็มที่ เพราะบุคคลเหล่านี้ให้ความสำคัญแก่สื่อมวลชนค่อนข้างต่ำ ดังนั้นจึงควรให้การศึกษาโดยใช้เทคนิคอื่นประกอบด้วย เพื่อเป็นสิ่งเร้าโดยตรง เช่น หน่วยเคลื่อนที่และสื่อชาวบ้าน เป็นต้น³⁶

ชวลิต ปัญญาลักษณ์ กล่าวถึงการสื่อสารในชนบทไทยไว้ว่า ในสังคมชนบทไทยนิยมการติดต่อโดยตรงและโดยทางวาจาเป็นหลัก ดังนั้นระบบสื่อสารมวลชนปัจจุบันซึ่งมีอิทธิพลสูงอยู่ในสังคมเมือง จึงยังมีบทบาทไม่เต็มที่ในสังคมชนบท

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁵ เวทย์ ธโนปทัช, "การศึกษาเปรียบเทียบการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 114.

³⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาชาวบ้าน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญผล, 2521), หน้า 70.

โดยเฉพาะบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ขณะเดียวกันบรรดาสื่อมวลชนเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ต่างก็มุ่งตอบสนองความต้องการให้สมาชิกในสังคมเมืองไทยเกือบทั้งสิ้น แม้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและสถานีวิทยุท้องถิ่นในส่วนภูมิภาค ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยก็ล้วนแต่พยายามยึดหนังสือพิมพ์และสถานีวิทยุส่วนกลางเป็นต้นแบบเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นการนำเอาสื่อมวลชนมาใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชนบท โดยอาศัยอิทธิพลของปากต่อปากตามทฤษฎีที่ว่าด้วยการข่าวสารสองจังหวะนั้น เป็นแนวความคิดที่มุ่งแก้จุดอ่อนของการติดต่อสื่อสารในสังคมชนบทโดยตรงและสื่อมวลชนก็สามารถสนองความต้องการด้านข่าวสาร เพื่อการพัฒนาชนบทได้เป็นอย่างดี ทั้งโดยตรงและโดยการสนับสนุนสื่อบุคคล ซึ่งอาศัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเป็นหลัก อย่างไรก็ตามความคิดที่จะใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบทนั้น อาจจะต้องใช้เวลาอีกนานกว่าจะมีผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการพัฒนาชนบทที่ยังนิยมที่จะติดต่อสื่อสารด้วยวิธีราชการและนิยมติดต่อกับบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ราชการมากกว่าจะนิยมใช้สื่อมวลชน ในขณะที่เดียวกันสื่อมวลชนเป็นส่วนรวมก็ยังนิยมเสนอเนื้อหาสาระที่ง่ายต่อการให้เข้าใจ เนื้อหา หรือเวลาสำหรับการโฆษณาสินค้ายิ่งกว่าคำนึงประโยชน์ต่อส่วนรวม ยิ่งไปกว่านั้นชาวชนบทเองก็ตกอยู่ในฐานะผู้ทำตาม โดยไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่าที่ควร.

37

ในปี พ.ศ. 2516 คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวัดและการประเมินผลข่าวสารและเครื่องมือสื่อสารเพื่อโครงการวางแผนครอบครัวในจังหวัดขอนแก่น" ผลปรากฏว่า ชาวบ้านนิยมแสวงหาข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวจากสถานพยาบาล ร้านขายยา และจากการ

37

ชาลิต บัญญัติลักษณ์, "สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาชนบท: การศึกษาเฉพาะกรณีโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง," (วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิตทางรัฐประศาสนศาสตร์, 2521), หน้า 33, 38, 91.

สื่อสารระหว่างบุคคลมากที่สุด สื่อที่มีประสิทธิภาพที่สุดในเรื่องให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวคือ การสื่อสารระหว่างบุคคล รองลงมาได้แก่ วิทยุ ซึ่งมีประสิทธิภาพที่สุดในบรรดาสื่อมวลชนทั้งหลาย³⁸

เสกียร เชยประทับ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวในหมู่บ้านสมรสินหมู่บ้านทางภาคเหนือของประเทศไทย สองแห่ง ในตอนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า โครงการวางแผนครอบครัวจะบรรลุเป้าหมายได้มิใช่แต่การใช้สื่อมวลชนแต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากการใช้สื่อมวลชนเพื่อกระตุ้นหรือโน้มน้าวใจผู้รับสารนั้นมีขอบเขตจำกัด จากการวิจัยพบว่าสื่อระหว่างบุคคลจะนำมาใช้เพื่อทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับกลวิธีการวางแผนครอบครัวตั้งนั้นในการสื่อสารการวางแผนครอบครัวนั้น ควรจะใช้การสื่อสารแบบปากต่อปากจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานการวางแผนครอบครัว จากผู้นำความคิดในท้องถิ่นและจากเพื่อน ซึ่งยอมรับวิธีการวางแผนครอบครัวมาก่อนแล้วด้วย³⁹

คมคาย นาคะบัท ได้ศึกษาประสิทธิภาพของอุปกรณ์การสอนที่มีต่อการรับรู้มีคัมภีร์โรคของเต็กในเขตจังหวัดราชบุรี โดยใช้อุปกรณ์การสอนคือ เอกสารเผยแพร่และโปสเตอร์เกี่ยวกับโรคคอตีบ บาดทะยัก โปลิโอ ไอกรณ ค่อมารดา กลุ่ม

³⁸ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, การวัดและการประเมินผล ข่าวสารและ เครื่องมือสื่อสารเพื่อโครงการวางแผนครอบครัวในจังหวัดขอนแก่น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2516), หน้า 4-5.

³⁹ Satien Cheypratub, "Diffusion of Family Planning Information among Married Couples : A study of Two Northern Villages in Thailand," (Ph.D. dissertation, Ohio University, 1978), p. 45.

40

ทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า

1. มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจูงใจ โดยใช้อุปกรณ์ประกอบคำสอน และมารดาในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจูงใจโดยไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบคำสอน มีความรู้เกี่ยวกับการรับภูมิคุ้มกันโรค ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจูงใจ โดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนและมารดาในกลุ่มควบคุม ที่ได้รับการจูงใจโดยไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน มีทัศนคติเกี่ยวกับภูมิคุ้มกันโรค แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจูงใจโดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน น้าบุตรมารับภูมิคุ้มกันโรคมากกว่ามารดาในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจูงใจ โดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รุจิรารัตน์ ชูทองรัตน์ ทำการวิจัยประสิทธิผลของการให้ความรู้ โดยใช้สื่อบุคคลและภาพผลิตต่อการเพิ่มความรู้ และ เปลี่ยนแปลงทัศนคติของหญิงมีครรภ์ที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลศิริราช โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างเดียว คือ หญิงจำนวน 120 คน พบว่า

ประสิทธิผลของการให้ความรู้โดยใช้สื่อบุคคลและภาพผลิต ก่อให้เกิดการเพิ่มความรู้และ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ในเรื่องการปฏิบัติระหว่างตั้งครรภ์ หลังการให้ความรู้หญิงมีครรภ์ โดยส่วนรวมมีคะแนนหมวดความรู้และทัศนคติมากกว่าก่อนได้รับความรู้

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

40

คมคาย นาคะบัท, "ประสิทธิผลของอุปกรณ์การสอนที่มีต่อการมารับภูมิคุ้มกันโรคของเด็กในเขตจังหวัดราชบุรี" (วิทยานิพนธ์หลักสูตร วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต พยาบาล สาธารณสุขบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล 2522).

41

รุจิรารัตน์ ชูทองรัตน์, "ประสิทธิผลของการให้ความรู้ โดยใช้สื่อบุคคลและภาพผลิตต่อการเพิ่มความรู้และ เปลี่ยนแปลงทัศนคติของหญิงมีครรภ์ที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลศิริราช," (วิทยานิพนธ์ปริณฎามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525).

หญิงมีครรภ์ที่มีระดับการศึกษาสูงและระดับเศรษฐกิจสูง จะมีคะแนน
หมวดความรู้เพิ่มขึ้นสูงกว่าหญิงมีครรภ์ที่มีระดับการศึกษาค่ำ และระดับเศรษฐกิจต่ำ
แต่คะแนนหมวดความรู้จะเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกันเมื่อจำแนกตามอายุ จำนวนครั้งของ
การตั้งครรภ์ และระดับความวิตกกังวล

สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ ได้ศึกษาบทบาทของเครื่องบันทึกเสียงในการ
ให้โภชนศึกษาแก่มารดาในเขตชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการวิจัยที่มุ่ง
ศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของมารดาก่อนและหลังการได้รับโภชนศึกษา
ผ่านเครื่องบันทึกเสียง ซึ่งผลการวิจัยพบว่าโภชนศึกษาที่ให้มามีผลต่อการเปลี่ยนแปลง
ความรู้และทัศนคติทางโภชนาการอย่างชัดเจน แต่สำหรับพฤติกรรมทางโภชนาการซึ่ง
เป็นเป้าหมายสูงสุดนั้น บทบาทของเครื่องบันทึกเสียงในการให้โภชนศึกษาในระยะ
เวลา 6 สัปดาห์ ยังไม่อาจเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้อง
อาศัยระยะเวลาที่นานกว่าระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยนี้ เพราะพฤติกรรมไม่ใช่สิ่งที่
เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ต้องอาศัยความรู้และแรงจูงใจให้มีทัศนคติทางด้านโภชนาการ
มากยิ่งขึ้น จนกว่าจะเป็นแนวโน้มนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม⁴²

ธนพล โสฬ์สุวรรณ ได้ศึกษาประสิทธิผลทางเสียงตามสายที่มีต่อ
ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล ผลการ
วิจัยพบว่า⁴³

⁴² สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ. "บทบาทของเครื่องบันทึกเสียงในการให้โภชน
ศึกษาแก่มารดาในเขตชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ." (วิทยานิพนธ์ปริณิพิต
บัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
หน้า 94.

⁴³ ธนพล โสฬ์สุวรรณ, "ประสิทธิผลของเสียงตามสายที่มีต่อความรู้ความ
เข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล," (วิทยานิพนธ์
ปริณิพิตบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2525), หน้า 43-44.

- เสียงตามสายมีผลต่อความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล
- อายุที่แตกต่างกันไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล
- ระดับการศึกษาต่างกันมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นรูปเทศบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผู้ที่มีระดับการศึกษาค่ำ จะมีระดับความรู้ ความเข้าใจต่ำ ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีระดับความรู้ ความเข้าใจสูง

จรินทร์ เขมะสุวรรณ ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์จากสไลด์เทปเสียงในการสอนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า การสอนโดยใช้สไลด์ประกอบเสียง ได้ผลดีกว่าการสอนแบบบรรยาย นอกจากนี้การใช้สื่อร่วมในการให้ความรู้ทำให้ผู้รับเกิดความสนใจจดจำได้มาก และเป็นเวลานาน อีกทั้งประหยัดเวลา เฝ้าให้ผู้อ่าน
44
เกิดความพอใจ

อินทิรา บัณฑิตพร ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการใช้สื่อภาพพลิกเรื่องสุขภาพจิต พบว่า หลังจากได้รับความรู้โดยใช้สื่อภาพพลิกเรื่องสุขภาพจิตแล้ว ผู้ป่วยนอกและญาติมีการเปลี่ยนแปลงในระดับความรู้และทัศนคติเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ป่วยนอกและญาติมารับบริการในโรงพยาบาลจิตเวชและโรงพยาบาลทั่วไปมีการเพิ่มความรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติไม่แตกต่างกัน เพศและอายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้และทัศนคติ แต่อาชีพ การศึกษา และการเคยหรือไม่เคยรับความรู้สุขภาพจิต มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้และ

44 จรินทร์ เขมะสุวรรณ, "การใช้ประโยชน์สไลด์เทปเสียงในการสอนสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3," (วิทยานิพนธ์ คุรุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528).

ทัศนคติ ส่วนความสนใจมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ⁴⁵

องอาจ จิระนันท์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเรียนรู้ในวิชาช่างระหว่าง การสอนแบบสาธิต และการสอนด้วยการสไลด์ประกอบเสียงในระดับมัธยมศึกษาตอน ปลายสายอาชีพ โดยใช้ตัวอย่างนักเรียนจากโรงเรียนช่างกลพระนครเหนือ จำนวน 60 คน การแบ่งกลุ่มถือคะแนนที่ได้จากการทดลองตามความถนัด เชิงกลเป็นเกณฑ์ใน การแบ่งกลุ่ม ผลปรากฏว่าจากการสอนวิชาช่าง ไฟฟ้า ช่างโลหะ และช่างวิทย์ ด้วย วิธีสอนแบบสาธิตและวิธีสอนโดยใช้สไลด์ประกอบเสียงนั้น วิชาช่างไฟฟ้าสอนด้วย สไลด์ประกอบเสียงให้ผลการเรียนรู้สูงกว่าการสอนด้วยวิธีการแบบสาธิตอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติ วิชาช่างโลหะและวิทย์ให้ผลการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะสอน ด้วยวิธีใช้สไลด์ประกอบเสียงหรือสอนแบบสาธิต โดยทั่วไปการสอนแบบสไลด์ ประกอบเสียงมีแนวโน้มให้ผลการเรียนรู้สูงกว่าการสอนด้วยวิธีสาธิต⁴⁶

45

อินทิรา บัณฑิตพร, "ประสิทธิผลของการใช้สื่อภาพพลิก เรื่องสุขภาพจิต กับผู้ป่วยนอกและญาติที่มาใช้บริการในโรงพยาบาลจิตเวชและโรงพยาบาลทั่วไป," (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532).

46

องอาจ จิระนันท์, "การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ในวิชาต่างๆ โดย ใช้สอนแบบสาธิตกับวิธีสอนโดยใช้สไลด์ประกอบเสียง ประกอบในระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายสายอาชีพ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการ ศึกษา ประสานมิตร, 2516).

3. งานวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

วีระวัฒน์ เนียมสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเจตคติของนักศึกษาเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรกรรมที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า เพศและภูมิลำเนาของนักศึกษาไม่มีผลทำให้นักศึกษามีเจตคติและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้แตกต่างกัน และเจตคติของนักศึกษาจากวิทยาลัยที่จัดตั้งชมรมอนุรักษ์ กับนักศึกษาจากวิทยาลัยที่ไม่มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ไม่แตกต่างกัน⁴⁷

วิชัย พัฒนาวงศ์ธรรม ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักศึกษาในวิทยาลัยครุภาครัตน์ พบว่า ตัวแปรเพศ ภูมิลำเนา การเป็นสมาชิกของชมรมอนุรักษ์ มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกัน และนักศึกษาที่บิดามารดามีอาชีพแตกต่างกันจะมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ป่าไม้แตกต่างกัน⁴⁸

ประพันธ์ โภยสมบูรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า กลุ่มนักเรียนที่เป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสนใจต่อการสงวนและคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้มากกว่า กลุ่มนักเรียนที่ไม่เป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ⁴⁹

⁴⁷ วีระวัฒน์ เนียมสุวรรณ, "เจตคติของนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรมที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้," (วิทยานิพนธ์ปริญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527).

⁴⁸ วิชัย พัฒนาวงศ์ธรรม, "ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักศึกษา ในวิทยาลัยครุภาครัตน์," (วิทยานิพนธ์ปริญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524).

⁴⁹ ประพันธ์ โภยสมบูรณ์, "ทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพฯที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (วิทยานิพนธ์ปริญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2519).

โสภณ เตชมา ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัยครูที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าระดับการศึกษามีส่วนทำให้ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกัน โดยนักศึกษาระดับ ป.กศ.สูง มีทัศนคติเฉลี่ยสูงกว่าระดับ ป.กศ. และนักศึกษาชายหญิงมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกัน⁵⁰

ปราณี สุจริตน์ไชยกุล ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมของนักศึกษาวิทยาลัยครูส่วนกลางเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในเกณฑ์สูงหรือมีความรู้ดี โดยได้รับความรู้จากเอกสารเผยแพร่และตำรามากที่สุดร้อยละ 51.20 แหล่งที่ให้ความรู้มากที่สุด คือสื่อมวลชน ร้อยละ 59.86 นักศึกษาสายวิชาวิทยาศาสตร์และสายวิชาสังคมศึกษามีค่านิยมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกัน⁵¹

ประสพสุข ตีอินทร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในภาคเหนือ พบว่า ในระหว่างปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาสังคม และด้านอื่นๆ กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว และผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความแตกต่างกันออกไป คือ ปัจจัยด้านประชากรจะมีแต่ขนาดครอบครัวเท่านั้น มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนอายุแสดงระดับการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁰ โสภณ เตชมา, "ทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัยครูที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้," (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524).

⁵¹ ปราณี สุจริตน์ไชยกุล, "ค่านิยมของนักศึกษาวิทยาลัยครูส่วนกลางเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้," (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525).

ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน สำหรับ
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น จำนวนที่ดินที่ถือครองเป็นกรรมสิทธิ์ ระยะเวลาใน
การดำรงตำแหน่ง การเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ มีผลต่อการมีส่วนร่วมใน
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม รายได้
การใช้เชื้อเพลิง การจัดหาเชื้อเพลิง ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ส่วนปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมและด้านอื่นๆ ปรากฏว่าการ
พบปะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภอ เจตคติ ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และความ
สนใจเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคเหนือ ⁵²

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵² ประสบสุข ตีอินทร์, "การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ
กำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคเหนือ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่ง
แวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531)